

ואתחנן* ב

מושיבין אותן אלא במקום מים . . במקום שווקים כו"י, איז אָבער ניט מובן: וואָס פאַר אַן אָרט האָט עס אַז מען זאָל עס טאָן אויפן חשבון פון אַ צווייטן אידן, ובפרט "רב" — צו שיקן רבו אין גלות (כדי לערנען תורה מיט דעם תלמיד)?

ובפרט אַז דאָ רעדט זיך וועגן אַ תלמיד וואָס איז באַגאַנגען דעם חטא פון הורג נפש [טאַקע בשגגה — אָבער דאָס גופא ווייזט אַז ער איז שלא כדבעי, וואָס דערפאַר איז ער חייב גלות, "כי היכי דליהוי . . כפרה"; אויב ער וואַלט געווען אַ תלמיד הגון כדבעי, וואַלט אַזאָ תקלה גדולה ניט געקומען לידו. און ווי די גמרא¹⁰ זאָגט אויף אַ הורג נפש בשגגה, "מרשעים" יצא רשע].

איז דער רמב"ם דערפאַר מוסיף, "וחיי בעלי חכמה ומבקשי בלא ת"ת כמיתה חשובין": דער ענין פון תלמוד תורה (חכמה) ביי אַ תלמיד איז ניט נאָר ווי גאָר וויכטיקע צרכים שלו (אַז מ'זאָל זאָגן, וויבאַלד אַז ער האָט זיך פריער

א. פון דעם פסוק (בפרשתנו¹) "ונס אל אחת מן הערים האל וחי" לערנט מען אָפּ, אַז "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנאמר וחי עבד ל' מידי דתהוי ל' חיותא".

דער רמב"ם בספרו היד³ ברענגט אַראָפּ דעם דין — "תלמיד שגלה לערי" מקלט מגלין רבו עמו שנאמר וחי עשה לו כדי שיחי", און איז דערביי מוסיף: "וחיי בעלי חכמה ומבקשי בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין".

וואָס איז דער רמב"ם אויסן מיט דער הוספה? קען מען זאָגן אַז דערמיט באַ- וואַרנט ער אַ שאלה פשוטה אין דעם דין: אע"פ אַז מען דאַרף צושטעלן דעם הורג נפש בשגגה אַלע זיינע צרכים בעיר מקלטו (ווי די גמרא⁴ זאָגט: "אין

י. ומיני' — ש"פ ואתחנן — מתברר (בשנה זו — תשמ"ה) היום זכ"ף מניא. הוא יום ההילולא של הרה"ג והרה"ח ומקובל רב פעלים לתורה ולמצות ורבים השיב מעון מוהר"ר לוי יצחק ז"ל שניאורסאהן (אביו של — יבלח"ט — כ"ק אדמו"ר שליט"א), אשר הגלה על עבודתו בהחזקת והפצת היהדות, ונפטר (בשנת תש"ד) בעיר גלותו אַלמא אַטא במחוז קאזאכסטאַן, ושם מ"כ.

(1) ד, מב (ובשינוי ל' קצת — שופטים יט, ה).
(2) מכות י. א (ראה מימרא שלפנ"ז בגמ' שם שהועתק הכתוב דפרשתנו (ולא דשופטים), ובע"י (וכן ביליש פרשתנו כאן) הועתק גם כמימרא דילן. וראה ש"ד עה"ת פרישתנו עה"פ).
(3) ה' רוצח רפ"ז.

(4) כ"ה ברוב כת' ודפוסים (ראה רמב"ם מהדורת פרענקל בילקוט שנויי נוסחאות).
(5) ובמעשה רוקח על הרמב"ם (אה"ק תשכ"ד) כאן, שהוצרך רבינו לביאור זה מפני שבגמ' . . דרשו פסוק זה לענין חייתו הגופנית. וראה לקמן הערה 12.
(6) מכות שם. וכן ברמב"ם שם פ"ח ה"ח.

(7) וראה צפע"נ שהובא לקמן סעיף ג (ועיין יעקב שבעה ערה 20).
(8) ראה אגה"ק ס"ס כח (מל"ת להאר"ז פ' ויקרא) שהשגגות הן "מהתגברות נפש הבהמית", ולכן גם שוגג צריך כפרה (רש"י שבועות ב, א ד"ה תולה). וראה רמב"ם ה' שגגות פ"ה ה"ו.
(9) מכות ב, ב ובכ"מ (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך גלות ע' קכג. וש"נ). וראה רש"י נח ט, ה.
(10) מכות י, ב (הובא גם בפרש"י משפטים כא, יג. וראה רש"י נח ט, שם). וראה רש"י מכות שהובא לקמן בפנים סעיף ב.
(11) ל' הכתוב — ש"א כד, יד.

הגון" — "שלא" יביאווה עונותיו לידי הריגה בשוגג ויגלה דאמרינו לקמין¹⁷ שאינו מצוי אלא ברשעים". קומט אויס, אז דער פאל פון "תלמיד שגלה" רעדט זיך גאר (בעיקר¹⁸) וועגן א "תלמיד שאינו הגון".

איז ווי נעמט מען אריין אזא תלמיד אין דעם סוג פון "בעלי חכמה ומבקשין", ביז צו זאגן אז זיין חיים "בלא ת"ת כמיתה חשובין"?!

[ואעפ' אז "תלמיד שאינו הגון" מיינט בפשטות — "אינו הגון" במעשיו, אז ער פירט זיך שלא כדבעי (אבער בנוגע זיין לימוד קען אפשר זיין אז אין דעם איז ער כדבעי) —

זעט מען אבער במוחש, אז בשעת עס פעלט אין דער הנהגה פון תלמיד, פעלט עס אויך אין זיין התמדה ושקידה בלימוד דו: און אודאי קען מען ניט זאגן ביי אזא תלמיד א כלל — ביז אז דערפאר מגלין רבו — אז זיין ת"ת איז געווארן זיין לעבן (חיים) — דעמאלט מוז עס האבן א ווירקונג אויף זיין הנהגה].

ג. בנוגע דער הוספה (וטעם) פון רמב"ם ("וחיי בעלי חכמה כו") שרייבט דער ראגאטשאווער אין א תשובה¹⁹ וזה הוא טעם רוחני

(און זאגט דארט אן אנדער טעם ("בפשטות") אויפן דין פון "מגלין רבו עמו"²⁰ דערפון גופא וואס דער תלמיד

עוסק געווען אין תורה איז דאס גע- ווארן זיין "עסק" ובמילא דארף מען אים געבן די געלעגנהייט צו קענען ווייטער ממשיך זיין אין לימוד התורה) — נאר נאכמער דאס איז א שאלה פון חיים און היפך החיים ("כמיתה חשובין"¹²) און וויבאלד תורה זאגט אן "וחיי" — איז "ניטא קיין ברירה" און מען מוז שיקן רבו אין גלות "דתהי לי חיותא"¹³.

און דער מקור אויף דעם (אז "וחיי בעלי חכמה כו" בלא ת"ת כמיתה חשו- בין") — י"ל אז דאס איז — מקרא מלא דבר הכתוב¹⁴: "החכמה תחיי בעלי"¹⁵.

ב. אבער לכאורה — צע"ג בדברי הרמב"ם:

לויטן ביאור הרמב"ם דארף לכאורה אויסקומען, אז דער דין פון "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו" איז דוקא ביי א תלמיד וועלכער איז אין דער דרגא וואס זיין גאנצער חיים איז תלמוד תורה, ביז אז "בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין";

אבער די הלכה איז דאך סתם "תלמיד שגלה" — די גמרא מאכט ניט קיין חילוק און איז ניט מדקדק וועגן וועלכן תלמיד עס רעדט זיך.

ואדרבה: בהמשך צום דין פון "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו" זאגט די גמרא: "מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו

(12) ומתורץ עפ"י למה מדגיש הרמב"ם השלילה ("כמיתה חשובין") ולא הסתפק בהחיוב (משא"כ לפי העמשה רוקח לדליל הערה 5).

(13) להעיר מתורה מאי שנא (גיטין יב, א) ד"לא משמע... דמשום וחי תיהוי העדפה דידיו". וראה קומץ מנחה (להמנח"ה) מצוה תי שמחלק בין רב או תלמיד "דהתורה היא עיקר חיותו", למלך ומשרתיו כו" ע"ש.

(14) קהלת ז, יב.

(15) וכתובא בחינוך מצוה תי. ובנמוקי מכות שם: התורה חיים היא דכתיב כי היא חייד ואורך ימיו, כי חיים הם למוצאיהם.

(16) רש"י מכות שם. ועד"ז בנמוק"ש שם.

(17) מכות שם ע"ב.

(18) ראה לקמן סעיף ג ובהערה 23.

(19) שו"ת צפע"נ דווינסק ח"א סכ"א (הועתק בצפע"נ המלוסק על מס' מכות שם).

(20) וראה עוד"ו עיון יעקב (לע"י מכות שם)

בטעם הדיו ד"ר שגלה מגלין ישיבתו עמו".

[אבל גם בזה — אין זה כשיטת הרמב"ם, שהרי מסתימת לשונו (הל' רוצח רפ"ז) "וכן הרב שגלה כו" מוכח שס"ל שהוא מאותו הטעם (כב"תלמיד

בפירושו שאין כאן מקומם — איז עוד ועיקר]

דערפון גופא וואס דער רמב"ם ברענגט דעם טעם בספרו משנה תורה, וואס איז א ספר פון „הלכות הלכות“²⁶, איז מוכרח צו זאגן, אז לויט שיטת הרמב"ם איז אט דער טעם (אפילו אז ער איז א „טעם רוחני“, איז ער אבער) אויס- געהאלטן (אויך) ע"ד ההלכה, ופשיטא אז ער איז ניט בסתירה צו דער הלכה פסוקה אז יעדער תלמיד שגלה איז מגליו רבו עמו.

ד. וי"ל הביאור בהקדים דיוק לשון הרמב"ם — „בעלי חכמה ומבקשי בלא ת"ת כו“, ולכאורה: אין פסוק שטייט דאך בלויז „(החכמה תחיה) בעל“; און דער רמב"ם איז מוסיף „ומבקשי“?

ובפרט אז דאס איז א הוספה (ניט נאָר בלשון, נאָר) אין תוכן:

„בעלי חכמה“ איז דער פשט, אז ער לערנט תורה אין אן אופן אז „תורתו דילי“ הוא²⁷ — ער ווערט בעלים אויף די דברי תורה שלמד, „נקראת על שמו“²⁸ (און די גמרא²⁸ זאגט אז דאס איז דוקא ווען מען לערנט אין אן אופן פון „יהגה“, לעיונא²⁹):

„ומבקשי“ איז מוסיף, אז ער איז זיך ניט מסתפק מיט די דברי תורה וואס ער האט שוין געלערנט (און „קונה גע- ווען), נאָר ער איז „מבקשי“ — ער זוכט שטענדיק — נאָך, צו שטייגן העכער אין השגת התורה (וואָרום צו השגת התורה איז קיין גבול ניטא, וכמש"נ³⁰ „ארוכה

איז א הורג נפש (בשגגה) איז א ראי' אז ער איז א „תלמיד שאינו הגון“²¹, און ווי- באַלד מען טאָר ניט לערנען מיט א „תלמיד שאינו הגון“²², קומט אויס, אז „הוא (רבו) פשע בזה לכן הוא משוע- בד“.

אָבער

[נוסף אויף דעם צ"ע אין דעם טעם פון ראגאטשאַווער — וואס לפירושו קומט אויס, אז דער דין פון „תלמיד שגלה מגליו רבו עמו“ איז דוקא אין א פאָל²³ ווען אויך דער רב איז ניט קיין „הגון“, ד.ה. אז ער האט דערקענט אז תלמידו איז ניט קיין „הגון“²⁴ און האט אעפ"כ פושע געווען און געלערנט מיט אים (היפך הדין)²⁵! — און נאָך כמה צ"ע

שגלה כו" ד"עשה לו כדי שיחי' וחיי בעלי חכמה כו" (וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 375 ובהערות 34, 35 שם). וכן מפורש במאירי מכות שם: וכן הרב שגלה כו' שאין לו חיים בלא ישיבה. ואכ"מ].

(21) וכפרשי' מכות שם (הג"ל). „אינו מצוי אלא ברשעים“. אבל ראה הערה 23.

(22) כהמשך הגמרא במכות שם (כנ"ל). וראה גם חולין קלג, א. רמב"ם הל' ת"ת רפ"ד.

(23) ודוחק הכי גדול לומר שכל המציאות דהורג נפש בשגגה (ובמילא — תלמיד שגלה) היא רק באדם כזה שרשעתו גלויה עד כ"כ שהי' צריך רבו להכיר בזה!

ומ"ש רש"י „שאינו מצוי אלא ברשעים“ — י"ל כוונתו בפשטות, שאצל תלמיד שאינו הגון יותר שכ"ח („מצוי“) מפני עונותיו ולכן צריך להזהר מתלמיד שאינו הגון. אבל גם אצל תלמיד הגון אפשר שיקרה שיהי' הורג נפש בשגגה. ולכן נאמר „תלמיד“ סתם בלי שום הגבלה (למטה וגם למעלה). ולהעיר שלשון רש"י זה („שאינו... ברשעים“) לא הועתק ברש"י שברר"ף. וכן ליתא בנמוקי שם.

(24) והרי מלמדין תורה גם ל"תם" (רמב"ם הל' ת"ת שם). היינו לתלמיד „שאינו ברור לנו אם הוא טוב אם לאו“ (כס"מ ולח"מ שם).

(25) ולפמ"ש אדה"ז בהל' ת"ת (פ"ד ק"א סק"א. וראה שם סיו) דגם בתלמיד שאינו הגון י"ל שהרב „צריך להכניס א"ע לבית הספק אם א"א בע"א“ — אין הכרח שהיה בזה פשיעה (נגד הדין).

(26) ל' הרמב"ם בהקדמתו לס' משנה תורה (קרוב לסופה).

(27) קידושין לב, ריש ע"ב.

(28) ע"ז ט, א.

(29) ראה רש"י ע"ז שם.

(30) איוב יא, ט. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ה.

זיינען שוין אין דער דרגא פון „בעלי חכמה“. (ב) „ו(עכ״פ) מבקש״י — זיי זיי-נען נאך ניט געווארן „בעלי חכמה“, אבער זיי זוכן צו ווערן „בעלי חכמה“. און וויבאלד אז תורה איז מבטיח „יגעת ומצאת תאמן“³³, איז ברור אז ס״ס וועט ער ווערן א „בעל חכמה“. קומט אויס אז „בכח“ איז ער שוין איצט א „בעל חכמה“ (וואס חיי „בלא ת״ת כמיתה חשובין“).

ועפ״ז איז פארענטפערט וואס דער דין ווערט געזאגט בשייכות צו יעדן תלמיד (אויך א תלמיד שאינו הגון) — ווארום דערפון גופא וואס דער רב (וואס ער איז דאך בסתם א „רב הגון“) האט אים אריינגענומען אלס תלמיד, איז א ראי׳ אז דער רב האט דערזען, עכ״פ געפילט אין דעם תלמיד אז ער איז אין גדר פון „מבקש״י“, אז ער זוכט (עכ״פ) צו ווערן א „בעל חכמה“ (ווייל אנדערש וואלט ער אים ניט אנגענומען אלס תלמיד)³⁴.

און דערפאר איז דער דין אז „מגלין רבו עמו“, כדי צו ארויסברענגען ביים תלמיד דעם ענין מן הכח אל הפועל (אז ער זאל ווערן א „בעל חכמה“ בפועל) — דורך מאכן פון דעם תלמיד שאינו הגון — א תלמיד הגון³⁵, ביי ער זאל ווערן א „בעל חכמה“.

שב' הלשונות הם כנגד ב' הדינים שברמב"ם שם: (א) תלמיד שגלה ב' (מבקש״י). (ב) הרב שגלה ב' (בעלי חכמה). עיי"ש.

(33) מגילה ו, ריש ע"ב.

(34) כפסק הרמב"ם (הל' ת"ת שם. וכן בהל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סי' ד. מחזירין אותו למוטב (תחלה) . . ובדוקין אותו (ורק) אח"כ מכניסין אותו לביהמ"ד ומלמדין אותו.

וגם אם „איא בעא“ שאז „צריך להכניס א"ע לבית הספק“ (כנ"ל הערה 25) — היז רק כשהתלמיד „דוחק ליכנס ללמדו“ (אדה"ז בהל' ת"ת שם), ובדאי מכיר הרב שהוא בגדר ד „מבקש״י.

(35) ראה גם דברי ירמ' על הרמב"ם הל' ת"ת שם.

מארץ מדה ורחבה מני ים“, ובלשון הרמב"ם³¹: „העובד מאהבה עוסק בתורה . . והולך בנתיבות החכמה . . נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד“.

קומט אויס, אז לויטן רמב"ם, ווען פאסט צו זאגן אז ת"ת (חכמה) איז גע-ווארן די גאנצע חיים של האדם — ווען ער איז (ניט נאר) „בעלי חכמה (נאר אויך) ומבקש״י“.

איז ניט מובן, כנ"ל: וואס איז דער מקור הרמב"ם אויף דער הוספה וועל-כע שטייט ניט אין פסוק?

נאכמער: עפ"ז ווערט נאך שטארקער די שאלה הנ"ל (סעיף ב) — אז דער טעם הרמב"ם איז לכאורה ניט מתאים מיט דער הלכה בפועל: ע"פ הנ"ל קומט אויס, אז כדי צו מחייב זיין רבו צו גיין אין גלות צוליב תלמידו, מוז דער תלמיד האבן (ניט נאר די מעלה פון „בעלי חכמה“, נאר) אויך די תכונה פון „מבקש״י“ — בשעת אז אין גמרא שטייט אז דער פאל פון „תלמיד שגלה“ איז (בעיקר) ביי א „תלמיד שאינו הגון“!

ה. ולכן נראה לומר, אז כוונת הרמב"ם מיט דער הוספה „ומבקש״י איז ניט צו מוסיף זיין א צווייטן תנאי אין דרגת התלמיד — נאר דער וא"ו פון „ומבקש״י איז במקום תיבת „אוי“³² כאילו ער וואלט געשריבן „בעלי חכמה או מבקש״י“.

דאס הייסט, אז דער רמב"ם רעדט וועגן צוויי סוגים³²: (א) די וועלכע

(31) הל' תשובה פ"י ה"ב. וכן שם ה"ו.

(32) כמו שמצינו בכמה מקומות (גם בפוסקים) — ראה יד מלאכי כללי הפוסקים אות לא. דרכי שלום כללי הפוסקים (נדפס בשד"ח הוצאת קה"ת כרך י"ד) אות קעה. ושו"נ.

(33) ראה עדי' לקו"ש שנשמן בהערה 20. ושם,

ויש להוסיף בזה:

דער דין פון „עביד לי' מידי דתהוי לי' חיותא" איז ניט נאָר בנוגע דעם ערשטן רגע ווען דער הורג נפש בשגגה קומט אין גלות, נאָר דער „וחי" מוז באַוואַרנט ווערן אויף דעם גאַנצן זמן וואָס ער געפינט זיך דאָרטן („עד מות הכהן הגדול"³⁶).

וועפֿן? קומט אויס, אַז דער חיוב פון „מגלין רבו עמו" איז ניט נאָר מצד דעם איצטיקן מצב פון תלמיד, וואָס חכמה איז זיין „חיים" בלויז „בכח" — נאָר (אויך) מצד דעם שפּעטערדיקן מצב פון תלמיד, ווען ער וועט זיין אַ „בעל חכמה" בפועל,

וואָרום וויבאַלד ער איז שוין איצטער אין גדר פון „מבקשי", איז דאָך ברור אַז סו"ס וועט ער ווערן אַ „בעל חכמה" בפועל, כנ"ל (ווי"ל אַז ער האָט זיך שוין אָנגעהויבן עוסק זיין אין דעם בפועל) — און דעריבער איז שוין איצטער דער חיוב צו באַוואַרענען דעם „וחי" פון תלמיד.

ו. איינע פון די גאָר איינפאַכע הוראות פון דעם ענין הנ"ל איז — דער גודל הענין פון „עשה לך רב"³⁷:

בשעת מען מאַכט אַ חשבון צדק אליבא דנפשׁ, און מ'כאַפט זיך ווי מ'איז אין אַ מצב פון „תלמיד שאינו הגון", קען מען אַריינפאַלן אין יאוש ח"ו — ווי וועט מען קענען אַרויסקומען פון דעם מצב און זיך איבערמאַכן אין אַ תלמיד הגון, און ווער רעדט נאָך צו ווערן אַ „בעל חכמה"?

אויף דעם איז די עצה — „עשה לך רב": ווען מען געפינט אַ רב אמיתי, איז ברור אַז דער רב וועט מיט אים „קנעלן" אויף צו מאַכן פון אים אַ „תלמיד הגון":

און ווי עס זאָל ניט זיין זיין מעמד ומצב בהווה — אויב נאָר ער איז אין גדר פון „מבקשי" — ער זוכט צו ווערן אַ תלמיד הגון, איז אפילו אויב דערווייַ לע איז ער נאָך אין אַ מצב ירוד כזה וואָס פאָדערט מצד דעם רב אַ ירידה והשפלה בדוגמא צום ענין הגלות — פסקינא תורה אַז „תלמיד שגלה מגלין רבו עמו", ובמילא, נוסף אַז דער רב וועט מיט אים לערנען, וועט ער זיך אַריינלייגן³⁸ אויף צו מאַכן פון אים אַ תלמיד הגון, ביז צו דער דרגא פון „בעל חכמה", ביז צו ווערן כמותו (דהרב) ממש.

ז. דער ענין פון „תלמיד שגלה מגלין רבו עמו" איז אויך פאַראַן אין דער עבודה רוחנית של כל אחד ואחד:

יעדער איד איז מיטן אויבערשטן בדוגמא כביכול ווי אַ תלמיד עם רבו, ווי דער פסוק³⁹ זאָגט „וכל בניך (יעדער איד) לימודי (תלמידים) הוי", יעדער איד איז אַ תלמיד פון אויבערשטן. און בשעת אַ איד טוט ח"ו אַ חטא נגד ה' איז ער דאָך לפי שעה (ביז ושב ורפא לו) אַ „תלמיד שאינו הגון".

און די סיבה ואפשרויות אויף אַ חטא איז — וואָס ער איז ניט קיין „בעל חכמה"⁴¹.

והביאור: דער אַלטער רבי איז מבאר (אין תניא⁴²) דעם פסוק (הנ"ל) „החכמה

(38) וראה לקמן סעיף ח הדייק דמגלין רבו עמו".

(39) ישעי' נד, יג.

(40) מצודות שם. וראה רד"ה וכל בניך תרפ"ט (סה"מ קונטרסים ח"א טז, ב). ועוד.

(41) וכיה גם בפשטות הענין, כמרז"ל (סוטה ג, א) אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות

(היפך „החכמה"). וראה הערה 43.

(42) פ"ח.

(36) מסעי לה, כה. שם, כח.

(37) אבות פ"א מ"ו. — וראה לקמן ע' 247 ואילך.

ועוד.

— וואָרום יעדער איד, יהי' מי שיהי', איז עכ"פּ אין גדר פון „מבקשי" (ווי דער באַוואוסטער וואָרט פון רבתינו נשיאינו⁴⁶: א איד נישט ער וויל און נישט ער קען זיין אָפגעריסן פון ג-טלעכ-קייט), ובמילא איז ביי אים שטענדיק פאַראַן די התקשרות מיטן אוי-בערשטן —

עס איז נאָר וואָס דער פאַרבונד איז ביי אים באַהאַלטן, ובלשון התניא⁴⁷, „היא בבחינת שינה ברשעים", אָבער אויך דע-מאַלט איז עס מגין פון „גואל הדם" און דערלאָזט נישט קיין מיתה רוחנית ר"ל⁴⁸; און בשעת דער איד ווייזט אַרויס זיין תשובה צו ווערן א תלמיד הגון — „מבקשי" בגלוי — וועט עס גלייך פועל זיין פעולתו אויף צו מאַכן פון אים א תלמיד הגון און א „בעל חכמה", וואָס דעמאַלט — „החכמה תחיי", דאָס ברענגט אין אים אַריין א חיות פון קדושה בכל כחות נפשו, וואָס דאָס איז מבטל בדרך ממילא די שליטה פון יצר הרע⁴⁹.

ח. כשם ווי דאָס איז בנוגע יעדן יחיד, עד"ו ובמשכ"כ וכו' וכו' איז עס בנוגע כלל ישראל:

בשעת אידן געפינען זיך אין גלות, ובפרט גלות זה האחרון, ובפרט פרטיות אין דעם חושך כפול ומכופל פון עקבתא דמשיחא — קען מען אַריי-פאלן ח"ו אין יאוש „מאין יבוא עזרי"ו⁵⁰

תחי' בעלי", אָז דער חיות פון א אידן קומט פון אויבערשטן („אין סוף ב"ה"), און מ'איז מייחס זיין חיות צו חכמה („החכמה תחיי") ווייל „אין סוף ב"ה" מלוּבש בבחי' חכמה שבנפש האדם יהי' מי שיהי' מ'ישראל" (און דער חיות פון אויבערשטן איז מתפשט „בכל בחינות הנפש כולה להחיותה" דורך בחינת החכמה).

און דערפאַר, בשעת מ'איז אין גדר פון „בעלי חכמה", פילט מען דעם פאַר-בונד וואָס מ'האַט מיטן אויבערשטן (מיט „אין סוף ב"ה" וואָס איז „מלוּבש בבחי' החכמה שבנפש"), ובמילא איז מען נישט שייך צו קיין ענין פון חטא; די אפשריות אויף חטא נעמט זיך דערפון⁵¹ וואָס מ'איז נישט קיין „בעל חכמה" און מען פילט נישט דעם פאַרבונד מיט „רבו" זה הקב"ה.

בשעת מ'איז חוטא נגד ה', האָט מען צו טאָן מיטן „גואל הדם"⁴⁴ — זה היצר הרע, כמחז"ל⁴⁵, „הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות" — וואָס וויל ברענ-גען א אידן צו א מצב פון מיתה רוחנית ר"ל

— אויף דעם איז די הלכה ברורה אין תורה: „תלמיד שגלה מגלין רבו עמו". וואָס ברוחניות מיינט עס: כאַטש דער איד איז בפועל ובגלוי נישט קיין „בעל חכמה" — איז ח"ו צו זאָגן אָז דערפאַר איז ביי אים נתבטל געוואָרן דער פאַר-בונד מיטן אויבערשטן

(46) היום יום כה תמוז (ושם כ"א סיון). וראה גם

ד"ה באחי לגני השית פ"ג ד. ועוד.

(47) פייט (כה, א).

(48) שלכן כשבא לידי נסיון בדבר אמונה אזי היא נייערה משינתה ופועלת פעולתה כ" (תניא שם).

(49) ראה תניא פכ"ד (שם) ופכ"ה. וראה גם ד"ה

באחי לגני שם. ועוד.

(50) תהלים קכא, א.

(43) ראה תניא פכ"ד (ל, א ואילך). ושם (וכן לפני פייט — כה, א) שהוא מצד הרוח שטות המכסה על בחי' חכמה שבנפש.

(44) ראה לקוית במדבר (יג, ג) דענינו של כל חטא שייך לשפיכת דמים, מה ש.שופך דם האדם (קדושה) באדם (דקליפה).

(45) כ"ב טז, א.

תלמידים מצב צו מאכן פון אים א „בעל חכמה“ —

עס מוז זיין „מגלין רבו עמו“: דער רב דארף זיך געפינען אין דעם זעלבן (מצב) גלות ווי דער תלמיד געפינט זיך.

ועד“ בנוגע כביכול דעם אוי-בערשטן מיט אידן. ווען אידן זיינען אין גלות, איז (נוסף וואס „שכינה עמהן“, איז) „שכינתא בגלותא“⁵⁷, די שכינה איז אין גלות, וכמשנ“ס⁵⁸, „בכל צרתם לו צר“ — ס’איז זיין צרה כביכול, „השכינה“ שוין עס ישראל בצרת גלותם“.

ובמילא איז ניטא קיין ארט פאר יאוש חזי, ואדרבה — ס’איז ברור אז ניט קוקנדיק אויפן מצב איום ונורא פון גלות, איז „הוי שומרך הוי צלך (ווארומ ער געפינט זיך) על יד ימינך“⁵⁹.

ועוד ועיקר — וויבאלד אז „שכינתא בגלותא“, איז אפילו אויב מצד דעם מצב פון אידן וואלט געווען א קסיד אז דער גלות דארף חזי נאך א ביסל דויערן, איז „למעני למעני אעשה“: דער אוי-בערשטער ברענגט די גאולה צוליב זיך כביכול,

און איז אז אופן פון „אחישה“⁶⁰ — לא עכבן אפילו כהרף עין⁶¹ — נעמט

— זאגט תורה א הלכה ברורה „תלמיד שגלה מגלין רבו עמו“, און ווי-באלד אז „מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל“⁶² — „מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות“⁶², איז במילא מובן, אז דער אויבערשטער („רבו“) געפינט זיך, כביכול, אין גלות צוזאמען מיט אידן („תלמידו“), וכמחזיל⁶³, „בכל מקום שגלו (ישראל) שכינה עמה“, און „קוב“⁶⁴ אשתכח ביי ניהו (בגלותא) . . וקרי“⁶⁵ ואמר⁶⁶ שובו בנים . . ארפא משוכותיכם“ — ער פועלט אז מ’זאל ווערן „תלמידים מהו-גנים“, און דורך דעם גייט מען ארויס פון גלות.

נאכמער: חזל זיינען מדייק „מגלין רבו עמו“ (ניט „מביאין רבו עמו“ וכיו”ב) — וואס דאס מיינט, אז אויך ביים רב איז דאס א מצב של גלות.

ניט נאר אז דער רב דארף זיך געפירן נען אין דער זעלבער שטאט מיט זיין תלמיד, אבער דארט גופא איז ער ווי א בן-חורין

— במצב כזה וועט ער ניט קענען משפיע זיין (בשלימות) אויפן תלמיד אין אז אופן פון „עביד לי מידי דתהוי לי חיותא“, ווארומ צווישן זיי איז א מרחק עצום והפסק: דער תלמיד איז אין גלות, און דער רב — אין חירות: ובמילא איז ווי איז עס מעגלעך אז דער רב זאל זיך קענען אריינלייגן בשלימות אין דעם

57) בלשון הזהר (ח”ג צ, ב). „שכינתא אחגלייא בהדיהו . . פורקנא . . לקביא . . להי הישועה. וראה שיחת ש”פ אמור תשל”ז.

58) ישעי’ סג, ט. וכן „עמו אנכי בצרה“ (תהלים צא, טו). וכדחזיל על ב’ הפסוקים (תענית טז, א).

59) ל’ רש”י נצבים ל, ג. וראה לקו”ש ח”ט ע’ 178 ואילך.

60) תהלים קכא, ה.

61) ישעי’ מח, יא. סנהדרין צח, א. וראה זח”ג סו, ריש ע”ב.

62) ישעי’ ס, כב. סנהדרין שם.

63) ל’ חזיל (מכילתא ורש”י בא יב, מא) בנוגע לגאולת מצרים, והרי כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז, טו).

51) שם קמז, יט.

52) שמיר פ”ל ט.

53) מגילה כט, א. ספרי ס”פ מסעי (ע”פ לה),

לד) ולא תטמא — סיום פ’ ערי מקלט. ועוד.

54) זח”ג ד, ב.

55) ונדאי „קרי“ דהקב”ה — פועל ועושה.

56) ירמ’ ג, כב.

דער אויבערשטער ארויס זיך און בניו
פון גלות און פירט זיי און זיי גייען
צוזאמען⁶⁴ אין דער גאולה האמיתית

והשלימה, ומיד ממש.

(משיחת כ"ף טבת —

הילולא דהרמב"ם* — תשמ"ה)

(64) מקומות שבהערה 53. רשי' נצבים שם.

(*) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 26. וש"נ.

ואתחנן ג

און דאָס איז מתאים מיט דברי הש"ס:
— דער מקור פון פירוש רש"י זה —
וואו עס ברענגט זיך דער מאמר „היום
לעשותם כו' ולמחר לקבל שכרם“
בהמשך צום מאמר אויף „לא יאחר
לשונאיו“ — „לשונאיו הוא דלא יאחר
אבל יאחר לצדיקים גמורים, והיינו
דאריב"ל מאי דכתיב . . היום לעשותם
. . היום לעשותם למחר לקבל שכרם“.
ד.ה. מיט „למחר לקבל שכרם“ מיינט
ריב"ל אז דער איבערשטער איז (בדו"ק)
„מאחר“ דעם שכר פון צדיקים גמורים
רים (אויף „למחר“, לעולם הבא).

ב. עס איז אָבער שווער צו איינ-
לערנען דעם פירוש אין דברי רש"י,
ווייל:

(א) לפ"ז האָט רש"י געדאַרפט מדגיש
זיין (ווי אין גמרא) דעם נגוד, אז אין
דעם פסוק „ושמרת גו' היום לעשותם“
רעדט זיך (ניט וועגן „שונאיו“, נאָר)
וועגן צדיקים גמורים“. פון דעם וואָס
רש"י איז סתם „היום לעשותם, ולמחר
כו'“ — ניט מאַכנדיק דערביי קיין
חילוקים — איז משמע, אז רש"י איז
אויסן צו זאָגן אַ כלל בשייכות צו אַלע
אידן.⁷

שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ז (נת' בלקו"ש וישב
תשמי"ז). פרש"י אחרי יח, ה (וברא"ם שם. וראה
רמב"ן שם. וראה לקמן בפנים סוסי"ג).

(5) עירובין כב, א.

(6) פסוק שלפנ"ו (ו, י).

(6*) וכן הו"ל להדגיש „אבל יאחר לצדיקים כו'“
(דלא כ„שונאיו“ ש„לא יאחר“). וע"ד לשון רש"י
לקמן האינו לב, ד.

(7) אף שכמובן לא נכלל בזה „שונאיו“ שבפסוק

א. אויף די לעצטע צוויי ווערטער
פון אונזער סדרה — „(ושמרת את המצו-
ה גו' אשר אנכי מצוך) היום לעשותם“
— איז רש"י מפרש: ולמחר לעולם הבא
ליטול שכרם.

לערנען מפרשים² אז דער פירוש
רש"י קומט בהמשך צו זיין פירוש אויפן
פריערדיקן פסוק „ומשלם לשונאיו אל
פניו להאבדו“ — בחייו משלם לו גמולו
הטוב כדי להאבדו מן העולם הבא,³
ד.ה. דער איבערשטער צאָלט אָפּ אַ
רשע זיין שכר פאַר זיינע מעשים טובים
בעוה"ז כדי ער זאָל ניט האָבן קיין
עוה"ב —

איז בהמשך לזה זאָגט דער פסוק
„ושמרת גו' היום לעשותם“ — „ולמחר
לעולם הבא ליטול שכרם“, אז ביי
צדיקים איז פאַרקערט, אז זייער שכר
איז ניט „היום“ אין עולם הזה, נאָר
„למחר לעולם הבא“. ווייל „שכר³ מצוה
בהאי עלמא ליכא“.

(1) ראה שקו"ט במפרשי רש"י (רא"ם, גו"א, דבק
טוב, משכיל לדוד. ועוד) — ההכרח בפשט
לפירוש זה.

(2) באר מים חיים (לאחי המהר"ל) כאן. וראה ס'
זכרון כאן. לבוש האורה ר"פ עקב.

(3) קידושין לט, ב. חולין בסופה.

(4) ס' זכרון ולבוש האורה שם. וראה פרש"י
לאבות* פ"א מ"ג: לפי שאין שכר מצות בעולם הזה
. . היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם.

— אבל כמדובר כ"פ, פרש"י עה"ל לחוד ופרש"י
על הש"ס לחוד —

ולהעיר מפרש"י ר"פ וישב (לו, ב): ועוד נדרש כו'
לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא

(*) כ"ה גם (בשינוי ל' קצת) בפרש"י למס' אבות
ש"ל לאחרונה מכת"י (ירושלים. תשל"ג).